

“Öyle bir dünya olsun ki,
içine bir çok dünya sığabilsin”

Zeynep Çağlayan Gambetti ile Röportaj

Sidar Bayram: *Son süreçte Edirne’de, İzmir’de, Çanakkale’de ve farklı yerlerde gerek Kürtlere gerek Romanlara, hatta son durumda solculara yani Kürtler ile alakası olmayan gruplara dahi bölücü yaftası vurup onları linç etmeye kalkıştılar. Biraz bu meseleyi konuşarak başlasak. Bu linçler sizce nasıl bir toplumsal sürecin sonucu? Ya da, bu linçleri okurken nelere dikkat etmek ve neleri gözden kaçırmamak gerekiyor?*

Zeynep Ç. Gambetti: Linç konusunda iki açıklama var aslında. Bir tanesi mutlak milliyetçilik: “Biz zaten milliyetçiydik, ama 1980 sonrasında milliyetçilik çokça aşılandı, daha da körüklendi. Zaten siyaset alanında başka ideoloji bırakılmadı. Dolayısıyla milliyetçi galeyana geliyoruz”. Bu açıklama 6-7 Eylül Olayları ve Madımak ile bağlantı kurularak yapılıyor. Başka bir açıklama hattı daha var: hoşgörüsüzlük ve bu hoşgörüsüzlüğün medyada, siyasetçiler tarafından, yargı tarafından, polis tarafından ödüllendirilmesi ya da en azından cezalandırılmaması. Ben bu açıklamaları reddetmiyorum. Ama benim dikkatimi çeken, linçlerin 2005’teki bayrak yakma olayından sonra bir furya olarak başlamış olmasıdır. Mersin’deki Newroz kutlamaları sırasında bayrak yakıldığı iddiası üzerinden başlayan bir linç süreci var. Bunlar münferit olaylar olmaktan çıkıp toplumsal bir gerçeklik, bir örüntü haline geldiler. İlk linç 2005 Nisan’ında Trabzon’da TAYAD’lılara karşı gerçekleşmişti. Solcu bir grup F Tipi cezaevi koşullarını protesto ediyor iken, PKK’li diye onları linç etmeye kalkmışlardı. Bugün, yani 2010’da, bu olaydan 5 yıl sonra, yine solculara PKK’li diye saldırılıyor. Burada başka türlü bir örüntü var. Buna bakmak lazım. Yanılsama diyerek geçemeyiz; milliyetçilik var, evet, ama “Solculara niye Kürt diye saldırılıyor, Romanlara saldırı niye etnik bölünme gibi yaşanıyor?” türünden sorular sormak gerekiyor. Milliyetçilik

açıklayıcı değildir demiyorum, ama burada farklı bir şey var, onu görmek lazım.

Ben buna üç açıklama getiriyorum. Birincisi literatürde “savaş sonrası şiddet” adı verilen bir kavramsallaştırma çıktı karşıma; özellikle 15–20 yıl savaş yaşamış toplumlarda, silahlar sustuktan sonra, barışın koşulları tam olarak sağlanamadığı zaman ya da barışa geçişin gerektirdiği dönüşümler gerçekleşemediği zaman bir takım toplumsal infialler meydana geliyor. Bunlar savaş dönemindeki aktörler arasında değil, tam tersine o sürece katılmamış aktörler arasında, yani daha önce çatışmanın içinde olmamış aktörler arasında yaşanıyor. Dolayısıyla toplumun içindeki çok farklı kesimler, 20 yıl boyunca normalleştirilen – gerek devlet, gerek kolluk kuvvetleri, gerek paramiliter veya paralegal örgütler gerekse de vatandaşların bizzat kendileri tarafından normalleştirilen – şiddet ile iş görme, şiddet ile sorun çözme yöntemini kullanıyorlar. Üstelik savaş sonrasında daha fazla şiddet patlamaları hasil oluyor. Yani savaş döneminde aktörler ya da çatışan taraflar arasında kalan ve hatları daha belirgin olan şiddet belirsizleşiyor, patladığı anda galeyana gelmeler, linç etmeye kalkmalar, hatta mesela Guatemala’da, Sri Lanka’da insanları diri diri yakmalar gibi vahşete varan boyutlara ulaşıyor. Kuzey İrlanda’da, Güney Afrika’da bu türden vakalara rastlanıyor. Üstelik şiddetin nedeni, her daim politik de değil.

Sidar Bayram: *İki hafta önce Guatemala’da hırsızlık yüzünden bir kadını yakmaya kalktılar. Sonradan biri kurtarmış. Çırlıçtlak soyup yakmaya çalışmışlar.*

Zeynep Ç. Gambetti: Guatemala’da “justicia a mano propia” adını verdikleri bir olgu var. Bunun anlamı, “adaleti kendi ellerine almak”. Bence bu çok manidar, çünkü adaleti tesis edecek kurum yok, varsa bile o kuruma güven yok. Dolayısıyla vatandaş adalet tesisini kendi üstüne alıyor, herkes birer polis memuru, devlet ya da hakim oluyor. Şiddetin sadece var olan ideolojik hatlar üzerinden patlaması gerekmiyor, başka yerlerden de patlıyor. Guatemala’da adi suç oranı artmış örneğin, inanılmaz boyutlara çıkmış. Böylesi bir şiddetin Türkiye’de yaşanmaması düşünülemezdi. Ben şuna hayret ediyorum: hala ‘Allah’a şükür, toplumlar birbirlerine girmedir’ deniyor!

Sidar Bayram: *Güvendikleri olgu, bu olayın Diyarbakır’da da olmaması ile ilgili belki de.*

Zeynep Ç. Gambetti: Ya İzmir’de, Edirne’de olanlar? Şehirlerde bir takım örgütlü-örgütsüz şiddet patlamaları yaşanıyor. İnsanların bir kısmı belki de hazırlıklı geliyor, ama birçoğu da eminim ki görüp geliyor. Kendi kendini besleyen bir dinamik var ortada. Kendiliğinden gelen, gönüllü gelenler de var, onları da hesaba katmak lazım. İzmir ve Edirne’de

olanlar kentlilik kimliğini etkileyecek düzeyde. İzmir'deki olaylar İzmirli olmak üzerinden tartışıldı mesela. DTP konvoyuna taş atan kadının oje-leri ve sarı saçları, eşofmanları üzerinden tartışıldı. Batı'da toplumsal şiddet bence çok ciddi boyutlarda artık. Şehrin tamamını, en azından temsilen kapsamaya başladı. Bence linç girişimleri İzmir'de bir şeyleri temsil ediyor, Edirne'de bir şeylere işaret ediyor artık. Linççiler bir avuç kalabalık değiller. Bu sav üzerinden düşünürsek, "Toplumsal gerginlik yaşanmadı, halklara yansımada" kanısı bence çok iyimser.

Ama bir taraftan da, sadece etnik yarılma üzerinden düşünmemek lazım. Toplumdaki bütün aykırı, ayırksı, iktidarın dışındaki, çeperindeki öğelerin, PKK boş göstereni altında toplanmış olması bence çok anlamlı. Bu, toplumun kendiyile olan iç çekişmelerinin bastırıldığı bütün ötekilerin, Kürt kisvesi altında karşımıza çıkmasıdır. Toparlamak gerekirse, benim açıklamalarımın ilki savaş sonrası şiddet ile ilgili, kurumlara olan güvensizliğin artması ve vatandaşın devletin işlevini kendi ellerine almasıyla. İkincisi ise Kürt sorununun, tüm muhalefeti kapsayacak bir biçimde temsil edilmesiyle. Kürt sorunu, Türkiye toplumunda bastırılmak istenen tüm yarılmalara işaret ediyor; homojenleşmenin önündeki engelin simgesi haline geliyor. Ama aynı zamanda Kürt muhalefetinin gücü, farklılığın bastırılmasını imkansız kıldığı için bu denli infial yaratıyor. Bu süreç, temel yarılmanın başka ötekileştirmelere de gönderme yapması ve o yüzden temel yarılma olarak hepsini kapsamaya başlaması sürecidir.

Ve tabii son olarak bence reel dönüşümden bahsetmek lazım, ama nedense kimse buna değinmiyor. Neo-liberalizm adı verilen kapitalizmin yeni evresinin toplumsal şiddeti, yapısal şiddeti, yoksulluğu, dışlamayı, ötekileştirmeyi ne denli normalleştirdiğini unutuyoruz. Türkiye'de bence birçok etken üst üste biniyor. Dolayısıyla çok katmanlı açıklamalar önermek lazım iken, sadece milliyetçilik ya da sadece hoşgörüsüzlük ya da sadece medya demek çok yanlış geliyor bana.

Sidar Bayram: *Bu noktada neo-liberalizmi, Marx'ın anlattığı ilkel sermaye birikimi sürecine referansla düşünebilir miyiz? Kapitalizmin kendini yeniden yapılandığı her sefer, ilkel birikim döneminde tasvir edilen biçimde bir şiddet dönemi ile karşılaşmıyor muyuz? Sadece kaba şiddet anlamında değil, toplumsal bütün yapıların - muhalefetinden çıkar sahiplerine kadar - yeniden yerini yurdunu bulmasını, yeniden bir yerlere sabitlenmesini, toplumsal haritanın yeniden düzenlenmesi anlamında soruyorum. Yani "Eskiden artı değer nasıl üretiliyordu ve ona kim ulaşıyordu şu an nasıl üretiliyor ve ona kim ulaşabilecek?" gibi meseleler üzerinden düşündüğümüzde; linçler yaşanan çatışma sürecine elbette işaret ediyor ancak bu çatışma süreci şu an başka bir süreçle, sermaye dolaşımının ve birikiminin giderek pürüzsüzleştirilme kavgasının verildiği bir süreçle içiçe geçmiyor mu?*

Mehmet Polatel: *Bunu aslında biraz tarihselleştirmek gerekir. Zaten Ermeni meselesi, Ermeni kırımı sürecinde Ermeni mallarının el değiştirmesi durumu var ve belki de halkın katılımının en yoğun olduğu mesele de bu. İlkel sermaye birikiminin tam olarak gerçekleştiği bir süreç. Zengin Ermenilerin malları, Türklerin veya Müslümanların ellerine geçiyor. Aynı şey 6-7 Eylül Olayları'nda da gerçekleşiyor. Yine bir şiddet. Ve şimdi bu linçlerle gelişen bir süreç var. Bu meselenin bir tarafı. Bir de muhalefeti bastırma tarafı var. Biz bunu Tuzla Tersaneler Bölgesi'nde çok net gördük. Orada Tuzla'da yaşanan ölümlere dair yapılan her eylem hatta dağıtılan bildiri bile 'Bunlar PKK'liler' şeklinde adlandırılıyor. Neo-liberal devlet projesi dediğimiz aslında buna da tekabül eden bir süreç. Bu anlamda ben biraz konunun yönünü değiştirmek istiyorum. Linçler daha çok şehirlerde yaşanıyor. Özellikle gündelik pratikler üzerinden, adli olaylar üzerinden şekilleniyor. Mesela Romanlar ile ilgili çıkan olaylar sigara içme mevzusu üzerinden çıkıyor.*

Zeynep Ç. Gambetti: 2005 Ağustos'unda idi sanırım, İzmir Seferihisar'da bir linç vakası park yeri yüzünden yaşanıyor. Bunlar aslında basın ve medyada görünenler. Daha küçük çapta onlarca vaka vardır. Kürtler ile ilgili vakaların bir çoğu aslında günlük pratiklerden kaynaklanıyor.

Mehmet Polatel: *Ankara'da sırf Kürtçe şarkı söylediği için polis tabancasını çıkartıp birini vuruyor. Bu bizi "beraber yaşamak" dediğimiz meseleye getiriyor. Gerçekten aslında beraber yaşamak mümkün mü gibi basit bir soru. Yoksa hiç beraber yaşanmadı da, gerçekte yüzleşmeye başlandıği andan itibaren mi kriz çıkıyor?*

Zeynep Ç. Gambetti: Muhalefeti bastırmak ile ilgili söylediğin çok önemli. Ama Ermeni olaylarını düşünürsek, gözdağı verelim mantığıyla yapılmıyor, reel politik bir yerden bakmamak lazım. "Birileri düğmeye basıyor, ne yaptıklarını da biliyorlar, Ermeni mallarını almayı hesaba katarak yapıyorlar" gibi bir mesele değil. Ermeni mallarının paylaşımı ondan sonraki sermaye birikiminin yapısını belirliyor. Bence bir takım olaylara bu kadar çok siyasal akıl yüklemek lazım. Seferihisar'da adam hakikaten park yeri için kavga ediyor, ama o park yerini pazara mal getirenler kullanıyor, dolayısıyla piyasa ile ilişkili bir noktadayız. Adapazarı'nda mevsimlik işçilerin gelmesinden ötürü bir takım rahatsızlıklar vardı. Ege, Kürtlere karşı sürekli bunun üzerinden politize oluyor. Ordu'da, Giresun'da yine fındık toplamaya gelen mevsimlik işçiler üzerinden bir paylaşım sorunu var. Ekonomik mesele ile etnik mesele örtüşüyor.

Şu anda yaşanan sürecin adı gerçekten de ilkel birikim süreci, ancak tarihte ortak alanlar daha çok devlet eliyle ve bilinçli olarak, yani kral fermanı ve yasalar ile çevrilmişti. Bugün yine bunun yasal çerçevesi mevcut, ama ilkel birikimin artık toplumların yapısından kaynaklanan, çok

daha kendiliğinden yürüyen; sivil toplum, gönüllü kuruluşlar, mahalleler üzerinden ilerleyen bir ayağı da var. Onun için, evet, linç gibi şiddet türlerini neo-liberalizm körüklüyor. Ancak çelişkili mantıklar da var. Bir taraftan neoliberal iktidar muhalefeti ezmek istiyor, ama diğer taraftan sürekli olarak bir “öteki” yaratmak zorunda. PKK=Solcu=Çingene=İşçi=TA-YAD’lı=1 Mayıs’taki gösterici; herkes bir anda PKK’li olabiliyor, herkes bir anda terörist olabiliyor. Dolayısıyla kamusal söylemde bir boş gösteren mevcut, ama muhalefeti bastırmanın ötesinde bu, “işe yarar ötekiler” üretme ihtiyacına da işaret ediyor.

Sidar Bayram: *Metaforlar ordusu. O PKK’li de olabilir, ‘Amerika Defol’ diyen de olabilir. ‘Başörtüme Dokunma’ diyen de olabilir. ‘Eşcinselim’ diyen de olabilir.*

Zeynep Ç. Gambetti: Herkes vatan haini olabilir. Burada belirli sabitler var, onları birbirinden ayıştırmak lazım. Mesela, belirli metaforlar belirli eklemleme noktalarına bağlanıyorlar: bir tarafta vatan hainliği, terörizm, güvenlik, düzeni bozan ve güvensizlik yaratan ‘Kürt’, ‘PKK’li’ gibi bir takım eklemleme noktaları ve bunların altına kolayca giren, “istenmeyen ötekiler” silsilesi; ama diğer tarafta “istenen ötekiler” var, mesela halk ağzında “Çingeneler” olarak anılan grup. Nisan 2006’de bir gösteriden sonra Tarlabası’na kaçan Kürtlerin peşinden satırlarla koşanlar “Roman vatandaşlarımız” oldular; “Romanlar Kürtleri kovaladı, polise yardım etti” diye yazılmıştı. Ancak daha sonra Romanlar, Selendi’de istenmeyen unsurlar oldular. “Roman” temel bir metafor değil o halde, zira değişken. “Roman” a yüklenen değerler sistemin işine yarama haline göre değişebiliyor.

Birlikte yaşamanın koşulları maddi paylaşım süreçlerinden ayrı düşünülemez. Kürtler ile Türklerin birlikte yaşamasının koşulları artık çok farklı. Bir yüzleşme süreci gerekiyor; barışı tesis etmek lazım ama bunun için ekonomik paylaşım sorununu da katmak gerekiyor. Diğer yandan, Romanlar gibi sistemle daha az çatışmış ötekiler ile kurulacak uyum kültürden geçmiyor. Toplumsal muhalefet ile ilgili nokta gözden kaçmama; etnik olarak dile gelen Kürt sorunu Türkiye’nin temel yarılmasıdır. 1 Mayıs’taki şiddet ile Kürtler bir araya toplandığındaki şiddet karşılaştırılabilir. Bu sistem kime vuruyor, kime vurmamak istiyor, kimi susturmak istiyor, belirleyici olan bu.

Sidar Bayram: *Bu noktada siz AKP’nin durumunu, açılım tartışmalarını linçlerle bağlantısını nasıl görüyorsunuz? AKP, iki dönemdir tek başına iktidar ve bir açılım yapmaya çalışıyor. Bu kadar güçlü olduğunu iddia ederken, kendisini bu kadar güçsüz konuma düşürmesi ya da güçsüzleşmiş gibi göstermesi söz konusu. Açılım projesini atıyor ortaya, bir takım düzenlemeler yapacağını söylüyor, bunları da şimdilik kimilerine göre yapmıyor ya da kimilerine göre yapıyor, ama sonuçta birileri hare-*

ketleniyor. Bu arada, muhalefetle baş etme görevi de Kürtlere kalıyor. Siyaseten belirli sözler üretiliyor, gündelik hayatta hiçbir değişim/dönüşüm yaşanmıyor. Böylelikle zaten gergin olan ya da zaten aslında farklı farklı sebeplerle karışıklık içerisinde olan insanlara bir de bunun çok kolay siyasallaşabileceği ve meşrulaşabileceği bir dil verilmiyor mu?

Zeynep Ç. Gambetti: Sondan başlayayım. Memleketimizde linç yeniden körüklendi. Linç vakaları ara ara sıklaşıyor, iki haftada bir linç haberi geliyor örneğin, ama ara ara azalıyor, bir-iki ay hiçbir şey olmuyor. Mesela Hrant Dink vurulduktan sonra altı-yedi ay bir şey olmamıştı. Orada otokontrol mü devreye giriyor, toplumsal bilinç altı mı devreye giriyor, bilmiyorum. Kürt meselesinin dokunduğu temel akslardan biri Türklük üzerinden kurulan ve Türklüğe bir takım pürüzsüz özellikler atfeden kimlik aksıdır. Kürtler dokundukları için bence bu toplumda temel antagonizmalardan birini yarattılar. Tabii ki AKP'nin linçlere istikrarlı bir şekilde göz yummuş olması, müdahale etmemiş olması, hatta çok talihsiz laflar etmiş olması, mesela “vatandaşın hassasiyetleriyle oynamayın” demesi, son olarak yine “Roman vatandaşımızı mağdur etmeyiz” demesi ama kimsenin tutuklanmaması, hiçbir polise soruşturma açılmaması, bu tip olayları kesinlikle cesaretlendiriyor. Ancak ben burada sebep-sonuç ilişkisi kurmak istemem. Cezalandırma olmaması hususundaki istikrar cesaretlendirip şiddeti artırabilir, ama bunun evveliyatı da var. Hiçbir kolluk kuvvetine dahil olmayan, özel kolluk eğitimi almamış, doğru dürüst görev tanımı yapılmamış bir korucu ordusu yaratırsan, köylüye silahı verirsen ve yaptıklarından dolayı cezalandırmazsan, yani korucu sıfatıyla köylü haraç keserse, kendi nüfuzuna karşı çıkana vurursa, devlet bu sistemi 30 sene boyunca meşrulaştırırsa, AKP'ye gerek yok aslında. AKP, Kürt meselesinde aslında küçük aktör. AKP'nin bu olayın üzerine gitmesi (ki oy kaygısından dolayı ya da AB gibi başka kaygılardan dolayı gidiyor) demokrat olmayı oynama zorunluluğundan dolayıdır, zira askerinin belini kırması gerekiyor. Dolayısıyla Kıbrıs meselesini halletmeye çalışıyor, Ermeni meselesini halletmeye çalışıyor, Kürt meselesini halletmeye çalışıyor. Bütün milliyetçi, vesayetçi ve orducu güçlerin belini kıracak hamleler bunlar. Sözümona “iç ve dış düşmanlarımız” kalmaz ise AKP çok daha rahat hareket edecek. Bunlar spekülasyon tabii. Sebebi ne olursa olsun, AKP bu meselenin üstüne gitmeye karar verdi. AKP nasıl neo-liberalizmi Türkiye'de yeşertebilecek en uygun aktör ise, açılım konusu ilk ortaya çıktığında bu işi de çözebilecek yegâne aktör diye düşünmüştüm. Neden? Çünkü dini kullanarak bütün yaraları sarabiliyor. Örneğin, piyasanın açtığı bütün yaraları, aç bıraktığı bütün insanların hallet-i ruhiyelerini din aracılığıyla nasıl düzeltiyorsa, aynı şekilde, DTP ile bölgede çekişmesine rağmen din unsuru ile, Kürtlerle din kardeşliği üzerinden, en azından kendi seçmenini demokratik açılıma ikna edecek diye düşünmüştüm. Fakat pandoranın kutusunu açmış oldu. Bu işin bu

noktaya geleceğini kendileri de asla öngörmüyorlardı. Çok hayret içerisindeler dolayısıyla. B planları da yok henüz. Anayasadan, kanunlardan bahsediyorlar. Ama pandoranın kutusu açıldı bir kere. Irak'tan dönmele-re kadar açılımı iyi yönetiyorlardı, toplumsal uzlaşma arıyorlardı. İçişleri Bakanı Beşir Atalay herkesle görüştü, ama iki şeyi anlayamadı. Birincisi bu ülkede artık nispeten canlı bir sivil toplum var, ki çok da kontrol edilebilir bir sivil toplum değil bu. İkincisi, hala devlet akli denilen bir şey var. Soruşturmalar, yargının kararları ve kararsızlıkları konusunda veya linç faillerini serbest bırakma konusunda AKP'nin çok da etkili olduğunu düşünmüyorum. Biz sürekli olarak şu denklemi kurmaya alıştık: "yargı devletin borazanıdır". Devlet iradesi ne istiyor ise yargı onu yapar. Ancak KCK soruşturmaları sürecinde kimin iradesi ağır basıyor, çok emin değilim. AKP'nin yapmak istediğinin önüne set çekmek isteyen başka güçler de olabilir, çünkü açılımın yarattığı beklentilerin ve AKP'ye dair parlayan belli bir güven ışığının önüne set çekmek isteyenler olabilir. Bu süreçte AKP işin yüzde yüz hakimi değil. Onun için AKP'ye bakarak kırılmaları anlamak çok mümkün değilmiş gibi gözüküyor. Bazen arabanın önünde koşuyor, bazen arkasında kalıyor veya yanında gidiyor. Araba toplum da olabiliyor, Kürt hareketi de. AKP açılım diyor, sonra PKK'liler Habur'dan ülkeye giriş yapıyor. Onların kontrolü AKP'de değil.

Mehmet Polatel: *'Beraber yaşamak mümkün mü?' sorusunu biraz sorgulamak istiyorum. Zaten bir kesim tarafından 'Bin yıldır kardeşiz' adı altında bir söylem var. 'Biz hep birlikte yaşamışızdır' diye. Diğer tarafta ise 'Biz aslında ne kadar birarada yaşadık' gibi bir soru da var. Birlikte yaşamak dediğimiz aslında daha çok zorunlu göç ile Batı'ya gelen Kürtler ve PKK meselesinin birbirini tamamladığı bir süreç. Bu biraraya gelme, yüzyüze gelme sürecinden itibaren yani birlikte yaşamaya başladığımızdan itibaren mi bu kriz başlıyor?*

Zeynep Ç. Gambetti: Tarihsel anlatının fonksiyonu önemli. 'Bin yıldır birlikte yaşadık' anlatısı da bir gerçekliğe denk gelmiyor, bin yıldır savaş-tık anlatısı da. Çünkü tarihsel gerçeklik o kadar basit bir şey değil. Ama tarihle ne yapıldığı, tarihin ne işe yaradığı, nasıl bir işlevi olduğu önemli. Belli bir anlatı ne zaman devreye giriyor? 'Aslında hep farklıydık, ben sen değilim' dediğin an, 'Niye bölüyorsun, biz her daim pürüzsüzdük, bir bütündük' diyorlar. Dolayısıyla sen kendi adını koyduğun andan itibaren 'bin yıldır birlikte yaşıyorduk, şimdi bunu nereden çıkardın?' söylemi devreye giriyor. Ama bu söylem kendi yalanına da işaret ediyor. 'Sen kendi adını koymadığın sürece, talepte bulunmadığın sürece, düzenimi bozmadığın sürece, dokunmadığın sürece güzel yaşıyorduk' demek istiyor hakikaten.

Kırılma noktalarını görmek gerekiyor. Sürekliliği olan bir tarih anlayışına, teolojik bir tarih anlayışına göre tarih bir yere doğru ilerler, gelecek bu-

günden bilinir, bugün ise dünden bilinir. Bu bana çok sakıncalı geliyor, bundan ziyade kopuş noktalarına bakmak anlamlı geliyor. Söylemler nerelerde kırıldı, nelere yeni adlar konuldu? Mesut Yeğen de *Müstakbel Türk'ten Sözde Vatandaşa* isimli kitabında bunu yapmaya çalışıyor. “Müstakbel Türk” de “Sözde Vatandaş” kadar Kürt’ü dışlayan bir söylem, ama belli bir dönemde farklı bir işlev görüyordu. Sonra bu işlevini kaybetti çünkü ‘Ben müstakbel Türk değilim, ben müstakbel Kürt’üm’ diyen birileri çıktı. Oradan “sözde vatandaş”a geçildi. Düzen açısından bunların fonksiyonu neydi? Buna bakmak lazım.

Az önce ‘Biz o kadar birbirimize değmiyorduk, esas birlikte yaşamaya zorunlu göçle başladık’ diyordun ya, bence esas ‘Ben Kürt’üm’ diye silahlı olarak ortaya çıkıldığı anda birlikte yaşamak zorunda kaldık. Bilmiyorum çok mu aşırı olacak bunu söylemek ama, benim seninle birlikte yaşayabilmem için senin ben olmadığını göstermen lazımdı. Yani senin benden kopman gerekiyordu. Birlikteliğimizin önkoşulu, birlikte olmamızdı, farklılığımızdı. Bir ‘biz’ olabilmek için ‘ben + ben’ değil; ‘ben’ olmayan bir ‘sen’ gerekir. 1984’te, Kürtlere “bir avuç ayrılıkçı” damgası vuruldu, ama Kürt sorunu diye bir sorunun adının konmaya başlandığı dönem 1987’de sıkıyönetim ilan edilmesiyle, yani bunun artık Türkiye’nin batısına sirayet etmesiyle eşanlıdır. Olay ‘bir takım eşkiya gitti okul bastı’ diye geçiririlebilir olmaktan çıkıp, ülke genelini ilgilendiren bir sorun olmaya başladığı andan itibaren “Kürt” diye bir ötekinin, yani bütünün iradesinden bağımsız olarak karşısına çıkan ve ‘hadi bakalım buyur’ diyen bir ötekinin varlığıyla karşılaşıldı. [Sloven düşünür Slavoj] Zizek şöyle söylüyor: ‘Farzet çok sevdiğim bir arkadaşımın. Sonra bir gün bana öyle bir şey yapıyorsun ki, kendi ilkelerim çerçevesinde kabul edebileceğim bir şey değil. Esas sınavı burada veriyorum: seni bu halinle kabul edebilecek miyim, edemeyecek miyim?’ Zizek örneğine arkadaşlıktan, yani kurulu bir ilişkiden başlıyor. Ama bence bunu tersten anlatmak gerekirdi. Yanyana yaşayan iki kişiden biri bir gün ötekinin ilkeleri çerçevesinde kabul edilemeyecek bir şey yapsa, birbirlerinin boğazına basmak dışında nasıl bir ilişki sözkonusu olurdu? Yanyana değil, birlikte yaşamaları için sınav burada başlar.

Türklerden bir şey beklemek bence hem mantıklı değil, hem de stratejik olarak doğru değil. Kürtlerle ya da herhangi bir ‘ötekiyle’ birlikte yaşayabilecek Türk’ü Kürtler varedecek. Türk kamuoyu konusunda ben şahsen çok karamsarıım. İnsanlar kırk yıllık arkadaşlarıyla konuşamıyorlar artık, aileleri ile tartışamıyorlar. Ne korkunç bir durum. Annelerle artık bu konuyu zaten konuşmuyoruz, ama Facebook üzerinden farkettim ki, kuzenlerimin çocukları “alçaklar, hainler, şerefsizler” diye naralar atıyorlar. Ben nasıl bir ilişki kuracağım onlarla? Birbirimizi tanıyamadan - çünkü aramızda kuşak farkı var - belki de birbirimize sırt çevireceğiz.

Sidar Bayram: *Siz hain, o da faşist olacak...*

Zeynep Ç. Gambetti: Benim bulunduğum noktadan oraya bakmak, yargılamadan anlamaya çalışmak daha kolay. Öbür taraftansa çok daha zor oluyor. Bu zorluğu Türkler aşamaz çünkü algı alanı kapalı. Zizekyen (ya da Lacanyan) bir kavram vardır, 'supplement' veya 'ek' olarak çevirebiliriz. Demokratlığın onurlu ve ilkeli bir duruş olduğunu lafta veya şekilde kavramış olan birinin yüzüne demokrat olmadığı vurulduğu zaman, davranışına bir açıklama getirmek zorunda kalır. Demokrat olma fantezisini devam ettirebilmek için, koruma mekanizması olarak kendini haklı çıkaracak bir ek ideolojik katmana ya da fantaziye ihtiyaç duyar. Şu anki milliyetçi refleks, Türk toplumsal bilinçaltının benzeri bir süreçten geçtiğini gösteriyor. Zizek üzerinden düşündüğümde sanki bana AKP de bu bilinçaltını zorlayan bir aktörmüş gibi geliyor. AKP'nin en demokrat, en liberal, en Avrupa Birliği'ne oynayan, en orduya kafa tutabilecek aktör olarak siyaset sahnesine çıkmış olması, sosyalisti ve sosyal demokratından liberaline kadar herkesin ezberini bozdu. Bu gruplar kendi başarısızlıklarının üstünü örtmek için yeni savunma refleksleri geliştiriyor, ek duvarlar örüyorlar. Dolayısıyla Türk kamuoyu - Türk diyorum zira burada etnik vurgu yapıyorum - bunu başaramaz şu aşamada. Zaten de rahat bırakılmıyor. AKP açılımın altında kalmamayı becerse, bu defa yargının içinden bir tip çıkıyor ya da çıkarılıyor...

Sidar Bayram: *Gerçi sınıf ırkçılığı var, bir sürü katman var...*

Zeynep Ç. Gambetti: Birçok şey var. O yüzden kontrol kimsede değil artık. Rahat da bırakılmıyor çünkü gerginliğin devamında her kesimin bir çıkarı var. Dolayısıyla birlikte yaşamamızın zeminini Kürtler kuracak, ama tabii bunu isterlerse... istemek zorunda değiller. 'Türkleri kurtarmak bize mi kaldı?' sorusu meşrudur. Fakat eğer Kürtler, Kürt meselesinin sadece bölgesel ve sadece Kürtleri ilgilendiren bir mesele olmadığını kabul ederlerse, o zaman demokratik açılım çok daha sağlam bir mecraya girer. Türk kamuoyu içindeki muhalif unsurlar, Kürtlerin yanında, Kürtlerle birlikte mücadele edebilirler. Kürtlüğün ya da demokrasinin ya da emeğin ya da ortaklaşılın husus ne ise onun mücadelesini verebilecek kesimler, diğerlerinin de ezberini bozabilirler ve birlikte yaşamının koşullarını oluşturabilirler. Şu an için onlar da fazla kıpırdamıyorlar. Birtakım sarmallar var, kısır döngüler, şiddet sarmalları, bir türlü içinden çıkılamayan durumlar var. Türkiye'nin batısında birlikte yaşamak için bir mücadele başlatıyorsun, sonra bir anda İmralı üzerinden bir siyaset yürütülüyor. O noktalarda buluşamayız. Böylesi bir siyaset yapılmasını demiyorum ama buluşma zeminleri oralarda değil. Başka alanlar üzerinde buluşma imkanımız var. Buluşma noktalarını kuramazsak, bilemiyorum gelecekte ne olur...

Mehmet Polatel: *Burayla ilgili şöyle bir şey söyleyeyim. Bir yandan İmralı'dan son görüşmelerde çıkan şey artık Türkiyelileşme, yani BDP'yi Türkiyelileştirelim gibi bir tartışma da var. Diğer yandan demokratik özerklik var, aslında bir netlik de yok Kürt hareketi içerisinde ama belli bir proje mevcut. Türkiyelileşme aslında Türkiye'nin sorunları dediğimiz Kürtlerin ve Türklerin belli ortaklaşabileceği bazı sorunlar... Kürt meselesinde bunun içine giydirilen bir durum var. Sizin söylediğimiz şeyi doğrulayan bir süreç de bulunuyor ama işlemiyor. Birlikte yaşamının koşulları üstüne çeşitli örnekleri de görebiliyoruz tarihte. İrlanda'nın var, İspanya'da Bask örneği var. Bunu bir şekilde Türkiye'ye uyarlamak isteyen bazı aydın ya da yazarlar bulunuyor. Bu bir federasyon da olabilir ya da farklı anlamlarda özerklikler de olabilir. Bunlar ne kadar Türkiye için uygun? Bir yandan bu sizin Türkiyelileşme projenizle ne kadar uyumlu? Demokratik özerklik dediğimiz şey orayı tam tersi bölgeye hapsedmek mi olur yoksa daha farklı bir mecra tartışmamıza mı yol açar?*

Zeynep Ç. Gambetti: Federal çözüm, genel zihniyet göz önünde bulundurulduğunda, şimdilik düşünülemez. Henüz oraya gelemedik; anayasa değişikliğine bile gelemiyoruz. O yüzden federasyon, ancak çözümden sonraki bir aşama olabilir, yani birlikte yaşamın koşulları tesis edildikten sonra varılabilecek bir uzlaşma olabilir. Ben soruyu ikiye bölmek istiyorum. Bir tanesi Türkiyelileşme bir tercih, bir mecra. İrade var ise oraya doğru akar. Bunu söylerken yine bir ince ayar yapmak lazım. Emek mesele. Solla birlikte emek mücadelesi verilecek ise, Kürtlük mevzu bahis olmayacak, kimlik ikinci plana atılacak değil. Burada mesele emek mücadelesi veren Kürtlerle Türk solcularının birlikte hareket edip etmeyecekleri. Her ikisi de sömürülmüşlüğü'nün farkındalığıyla, Kürtlere has bir bölgesel sömürü, bölgesel artı değer, bölgesel geri bırakılmışlık, bölgesel sınıf üzerinden siyaset yapabilirler. Güneydoğu Türkiye'nin sömürülecek işsizler ordusu kaynağı ise, o mesele üstünden solla ortaklık kurabilir. Dolayısıyla Kürtlüğün silindiği bir yerden değil, Kürtlüğü tam da emek sorununun gündemine alıp, Türk soluna ya da Batıya doğru taşımak mümkün olurdu. Ama başka bir mecra daha var, demokratik özerklik. Ben bundan bölgesel özerkliği anlamıyorum. O da olabilirdi. 2009 Aralığı'nda Diyarbakır'da gerçekleşen bir alternatif ekonomi çalıştayında da konuşulduğu gibi, sadece ulusal mücadele verilerek de demokratik özerklik kurulabilir.

Ancak ben özerklik ifadesini çok daha geniş anlıyorum ya da böyle anlamak istiyorum. Alternatif bir model yaratmak söz konusu olabilirdi. Solla kurulacak ya da Türkiye'nin farklı yerlerinde farklı bölgelerindeki diğer ezilenlerle kurulacak ittifakların ötesinde, genel anlamda birlikte yaşamaya dair ya da alternatif bir toplumsallığa dair bir model veya deneyim geliştirilebilirdi. O zaman sadece Türkiye'nin değil, dünyadaki bir

takım muhalif hareketlerin de gözünün Kürt hareketi üzerinde olmaması için hiçbir sebep olmazdı. Neo-liberalizmin kendini yeniden üretme koşullarının önünde duran, çevre meselelerine duyarlı, alternatif, sürdürülebilir bir ekonomi bilinci olan, çok daha yatay politik örgütlenmeyi benimseyen, dolayısıyla hiyerarşiyi ve iktidar ilişkilerini önce kendi içinde kıran bir ilişkilendirme tarzı, bir siyaset modeli olarak algılıyorum özerkliği. Küreselleşme karşıtı hareketlerle diyalog içinde olabilen, sadece kendini kurtarmakla değil, çok geniş anlamda dünyanın gidişatı karşısında durmakla ilgilenen bir hareket olarak algılıyorum. Ulusal kurtuluş çok sınırlı bir bağımsızlık anlayışıdır. Bir halkı başka bir halk tarafından sömürülmekten kurtarabilir, ama siyasi veya ekonomik olarak alternatif bir örgütlenme öngörmüyorsa, o halkın kendi kendini sömürmesi ve ezmesinin karşısında durabilecek garantileri üretmiyor demektir. Devlet sistemi miyadını doldurmuştur oysa, artık bunu görmek gerekir. Keza, bütün bir halkın birtakım seçkinler tarafından temsil edilmesinin de ne denli sınırlı ve sorunlu olduğunu tarih bize mutad kez göstermiştir. Parti örgütlenmesinden, devlet hiyerarşisinden ama en önemlisi kapitalizmden farklı bir sistem yaratmak gerekiyor. Böylesi bir sistemin nüveleri Kürt hareketi tarafından atılabilir, bu deneyim bölgeye kısıtlı kalsa bile örnek ve ilham teşkil edecek ve hareketin gücüne güç katacaktır.

Sidar Bayram: *O zaman birlikte yaşamının mecrası neresidir, devlet midir, taban hareketleri midir?*

Zeynep Ç. Gambetti: Aslında anlamlı bir soru Türkiye için. Çünkü her şeyi devletten bekliyoruz, AKP çözsün diyoruz. Örneğin yeni anayasa yapmak, sistemi veya rejimi değiştirmek, yeni bölgeler yaratmak, bunlar ancak devlet seçkinlerinin veya siyasi seçkinlerin çözüm bulabileceği meseleler. Bunlar olsa başka devlet adamlarına esin kaynağı olarak olur. Oysa burada meselemiz bir toplumsallık, bir birlikte yaşama modeli ise - ki bence temel meselemiz bu - anayasa daha sonra gelecek olan aşama. Şu anda var olan durumda, yasaklara rağmen yapılabilecek şeyler var. Belki toplumdaki linççi güçlere karşı değil, zira onları kontrol etmek mümkün olmaz, ama yine de var olan bütün olumsuzluklara rağmen taban hareketlerinin yapabileceği şeyler var ve birlikte yaşamının koşulları böyle kurulabilir. Birlikte yaşayacak olanlar kurabilir ancak bunu.

Sidar Bayram: *Bütün bu tartışmalardan benim algıladığım, sanki çok fazla şey bekliyoruz, Kürtlerden değil, birlikte yaşamaktan. Bir anda herkesin birbirine sarılmasını, yani birlikte yaşamak dediğimiz zaman aslında hepimizin arzuladığı bu tabii ki, ama genelde bu mesele tartışılırken hep bir süreçten ziyade, 'Ne yapacağız, biz ne yaparsak hemen linçler durur' noktasına geliyoruz. Sanki bir anda Türkiye'nin hem muhayyilesi değişecek, her şey bir anda olacak, her şeyi bir anda yapacağız ve çok hızlı yapacağız. Dolayısıyla, bu arzu bizi hep büyüülü bir dokunusu*

aramaya itiyor. 'Ne olacak da bu olacak?' sorusu üzerinden, 'işte anayasa değişecek olacak, devlet şu yasayı çıkaracak olacak' sanısına kapılıyoruz. Aslında biz çok fazla şey bekliyormuşuz gibi geliyor birlikte yaşamaktan. Bence, normleştirme demeyelim de, gündelik hayatın kendi seyrinde devam edebileceği ilişkilerin bu kadar gerilmediği bir kent ortamını ve gündelik hayat tesis etmenin biçimlerini ve araçlarını kurgulamaya başlamak lazım... Öbür türlü bizi başka bir yere, öteye, kendi irademizin ve yapabileceklerimizin dışına götürüyor. Birlikte yaşamak çok dolu bir kavram ve bu doluluğun kendisi sanki elimizi ayağımızı bağlıyor. Çünkü çok fazla şeyin bir anda değişmesini istiyoruz. Birlikte yaşama kavrayışımızda bir değişikliğe mi gitmek ve soruyu biraz değiştirmek mi gerekir?

Zeynep Ç. Gambetti: Aslında bir yandan dediklerine çok katılıyorum, birlikte yaşamayı bütün problemlerin gerginliklerin, çatışmaların hemen ortadan kalkması olarak düşündüğümüz zaman, yegâne kurtarıcı devlet gibi geliyor, zira devlet büyük ve bizi aşan bir iktidar. Ama bir yandan sorun şu değil mi: birlikte yaşayamamanın bahanesini de sürekli olarak yasalar ve devlet yapısı üzerinden kuruyoruz. Bu da yanıltıcı bence. Toplumla bakma şeklimiz hala devlet merkezli: toplumu devlet kurar, dolayısıyla sorun neredeyse, çözüm de orada. Halbuki şöyle düşünelim: birlikte yaşama sorunu toplumsal bir sorundur. Toplumsalın içine ideolojiler girer, dinler girer, sınıf girer, etnisite, toplumsal cinsiyet, semt, şehirli/köylü ayrımı girer. Toplumsalın birçok aksı vardır, dolayısıyla sorunları devlet bile asla bir anda çözemez. Toplumsal dönüşüm herkesin kendi bulunduğu yerden başlatması gereken bir hedefdir, idealdir. Hedefin ne kadar karmaşık ve girift olduğunu, birlikte yaşamak dediğimiz şeyin ne kadar toplumsal olduğunu görürsek, o kadar mütevazı hedefler belirleriz. Birlikte yaşama şöyle mi olmalı: Türk Türk kalacak, Kürt Kürt kalacak, kadın kadın, erkek erkek mi kalacak? Herkes kendi kimliği neyse, onu koruyacak, ama yanyana nasıl dururuz, bunu mu tartacak? Yoksa Kürt'ün Kürt olmaya mahkûm olmadığı, Kürt'ün bazen de erkek ve kadın, emekçi veya kapitalist, Sünni veya Alevi, Urfalı veya İstanbullu veya dünya vatandaşı, sosyalist veya ekolojist de olabildiği bir toplum mu tahayyül ediyoruz? Yani kimliklerin geçişken ve muğlak olduğu bir toplumsallığı mı yeğleyeceğiz? İkinci sık ise, Kürt Türk ile belki yine belli mevzularda ters düşecek; örneğin dil konusunda, anadilde eğitim olsun mu olmasın mı, haftada kaç saat anadil eğitimi verilmeli noktalarında sürtüşme devam edecek. Birbirine değmeler, çatışmalar, gerginlikler zaten birlikte yaşamının koşuludur; birlikte yaşamak pürüzsüzlük değil, antagonizmasız değildir zira. Ama Kürt'e Kürt kimliğinin sürekli giydirildiği, varlığını sadece onun üstünden tanımlamak zorunda bırakıldığı durumlar ortadan kalkacak. Kürt bir kadın, kadın kimliğini ön plana çıkarmayı yeğleyebilecek.

Sidar Bayram: *Hem Kürt olarak ezilmeye karşı bir mücadele var. Aynı zamanda yalnızca Kürtlüğe indirgenmeye karşı da bir mücadele var. Böyle düşününce Kürtlük hem o konuma yerleşip eleştiri sunulabilecek bir öznel konumu, aynı zamanda kendisi de eleştirilmesi gereken nesnel bir kategori olarak karşımıza çıkıyor.*

Zeynep Ç. Gambetti: Eleştirilmesi gereken değil belki ama belirli anlarda aşılması gereken bir kategori... Bir kişinin, bir Ben'in bütün varoluşunu Kürtlüğe hapsedmek, -ki bu hapseden kendi de olabilir- şiddet uygulamaktır. Kendini sadece Kürt olarak tanımlamak zorunda kalmak da bir şiddettir. Burada kastettiğim kimliğin çözülmesi, buharlaşıp gitmesi değil. Etnik kimliğin yegane kategori olarak her şeyi belirleyen ve kapsayan bir hal almasıdır sorunlu olan. Ya da etnik kimliğin sorunlara işaret etmenin yegane dili haline gelmesi...

Sidar Bayram: *Ben bunu önemsiyorum o yüzden sormak istiyorum. Bu sürece dünyanın farklı yerlerinden, ve özellikle siz de gidip Chiapas'da bir süre kaldığınız için, Zapatistlerden de örnekler verebilir misiniz?*

Zeynep Ç. Gambetti: Sondaki noktadan da Zapatistalara bağlanılabilir. Zapatistalar çok küçük bir grup oldukları ve Chiapas'a sıkıştıkları halde anti-küreselleşme hareketlerini, Dünya Sosyal Forumu süreçlerini ve daha yatay örgütlenen ve alternatif modeller arayan yeni toplumsal hareketleri etkileyebildiler. Haklarını vermek lazım; 1994'te ayaklanıyorlar, 12 kısa gün içerisinde tüm dünya kamuoyunun desteğini elde edebiliyorlar ve 1999'daki Seattle sürecinde anti-küreselleşme hareketlerinin zikrettiği bir ilham kaynağı haline geliyorlar. Buldukları ve sıkıştıkları o dağlık sınır bölgesinden tüm dünyaya ulaşmayı beceriyorlar...

Sidar Bayram: *99 Seattle tartışmalarını ve örgütlenmelerini çok hızlandırıyor diye biliyorum. Bakın Zapatistler deniyor.*

Zeynep Ç. Gambetti: Evet. Bakın, Zapatistler ya ilham kaynağı olarak zikrediliyorlar, ya da dediğin gibi süreci hızlandırıyorlar. Zapatistaların Chiapas'ta oluşturdukları fiili durum, diğer gruplara çözüm tahayyülleri sunuyor. Dünyada bu denli çoğalabilmek bence bir toplumsal hareketin gerçekten isteyebileceği çok temel bir şey. Belki dünya koşullarıyla kıyaslısak Chiapas yerlilerinin durumunda birebir değişme, sıçrama olmuyor. Ama sürekli yandaş topluyorlar, kendi mücadelelerinin sürdürülebilirliğinin koşullarını yaratmış oluyorlar. Yavaş ama emin adımlarla ilerleyebilmenin, otonomiye kendi felsefelerinden, ilkelerinden ödün vermeden kurabilmenin koşulunu yaratmış oluyorlar. Demokratik özerklik deyince benim aklıma gelen model bu işte.

Zapatistaların başka bir önemi daha var; temsili reddetmeleri. Bir halk adına konuşmak yerine, halkın kendini konuşturmak, halkın kendini öz-

ne kılmak gibi bir dertleri var. Zapatistalar siyasal, toplumsal, ekonomik, kültürel alternatiflere dair gayet felsefi tartışmalar yürütüyorlar. Örneğin Marcos'un bir sözü, Zapatistaların yapmaya çalıştıklarını iyi anlatır: "Öyle bir dünya olsun ki, içine bir çok dünya sığabilsin". Bu beylik bir laf gibi durabilir, ama tam da az önce birlikte yaşamaya dair söylediklerimizle gönderme yapıyor bence. Kendin olarak, kendinden vazgeçmeden, ille başka bir dünyanın parçası olmak için kendini çözmek zorunda kalmadan, ortak bir dünyanın da parçası olduğunun farkında olmak.

Ben bu coğrafyada varolmadığını varsaydığımız bir takım koşulların başında mücadelemizi konjonktürel, yerel, sadece ve sadece mücadele veren grubun kendi öz çıkarları doğrultusunda değil; çok daha genellenabilir bir takım felsefe ve ilkeler üstünden kurmanın vaktinin geldiğini düşünüyorum. Bu bizim Zapatistalardan ve Latin Amerika'dan öğrenmemiz gereken bir şey gibi geliyor bana. Buradaki mücadelelere bakma şeklimiz, birlikte nasıl yaşayacağımıza dair ideallerimizi, kullanacağımız yöntemleri ve birlikte yaşamının kendisini belirliyor; imkansızlığı ve imkansızlığı, buradaki mücadeleleri okuma hallerimiz çok belirleyici. Latin Amerika'ya bakmak o açıdan da faydalı olabilir. Biraz bize ayna olabilir, bir yandan ilham verebilir, bazı olanaklara ve olasılıklara işaret edebilir; biraz da bu coğrafyadaki halkların ve ezilenlerin mücadelelerine yeni bir gözle bakabilmek için esin kaynağı olabilir. Ben bunu önemsiyorum, 'Bu coğrafyada olmaz' gibisinden hazır ve basma kalıp bahanelerden bıktım.

Sidar Bayram: *Hannah Arendt'in söylediği üzere, hareketlerin kendi dışına çıkması, kendi konjonktürlerinden çıkması, bir şekilde bağlı oldukları yarılarından uzaklaşmaları, aynı zamanda hareketlerin kendi ilham veren ilkelerini ortaya çıkarma, onları yeniden sunma, dolayısıyla hareketin dışına taşabilecek şeyi, harekete ilham veren ilkelerde arama daveti olarak düşünülebilir mi?*

Zeynep Ç. Gambetti: Evrensellikte buluşalım gibi bir saikle konuşmuyorsak – ki öyle – o zaman nerede buluşacağız sorusunun karşılığı, senin söylediğin yerdedir. Kürt halkı diğer ezilen gruplarla ittifaklar kurmak aracılığıyla temas noktalarını arttırmalı. Böyle bir şey bugüne kadar çok da yapılmış değil. Ama dediğin gibi, iktidarların bizi içine sıkıştırdığı noktalar, aynı zamanda iktidarları yeniden üreten noktalardır. Farklı gruplar arasındaki köprüyü kimlikler değil, hareketlerin kendi başlangıç ilkeleri oluşturabilir. İlham veren ilkeler başka grupların, başka yerlerdeki eylemliliğine güç katar; daha çatışmasız birlikteliklere davet çıkarır. İdeolojik akslar üzerinden hareket edince iktidarın nesnelere olma riski artıyor. İktidarlar tarafından kullanılan, nesneleştirilen, iktidarın kendini yeniden üretme aracı haline gelen ve dolayısıyla kendine yabancılaşmış fail konumundan çıkmak gerekir. Az önce bahsettiğimiz Kürt-Türk meselesinin birbirini beslemesi ve birbirini çikışsızlığa hapsetmesi gibi. Oy-

sa özgürlük mücadelesi, sömürüden bağımsızlaşmak gibi ilkeler üzerinden mücadele vermek, iktidarın oyunlarını kıran ve özne olamama hallerini yıkan bir çıkış sağlayabilir.

Sidar Bayram: *Kağıtların yeniden karılması gibi...*

Zeynep Ç. Gambetti: Evet, zira kağıtlar bu haliyle iktidarın işine yarıyor. Tek bir tanıma ve kalıba indirgenemezlik ise çok daha kapsayıcı ve birleştirici olurdu.

